

LUNDS
UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Olika perspektiv på hemlösa och hemlöshet
- massmedias och de ideella aktörernas

Författare: Ulrika Ekeröth
Kandidatuppsats SOCK05
15 Hp, Vårterminen 2019
Handledare: Margareta Nilsson- Lindström
Examinator: Birgitta Ericson

Abstract/sammanfattning

Medias framställningar om hemlösa och hemlöshet påverkar övriga samhällsmedborgares föreställningar om hemlösa och hemlöshet och i sin tur hur hemlösa bemöts och behandlas. Normerade samhällsgrupper dikterar genom media hemlösas livsvillkor och sociala roller. En konsekvens av detta är att hemlösa stigmatiseras. Denna uppsats utforskar genom kvalitativa metoder medias framställningar av hemlösa och hemlöshet och hur dess bidrar respektive motverkar stigmatisering av hemlösa. Som jämförelse utforskas ideella krafternas framställningar och deras roll i sammanhanget. Ett urval av medietext har analyserats och ett urval av personer som arbetar i en ideell organisation har intervjuats. Empirin har analyserats med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv i form av Goffmans stigmabegrepp och Scheffs begrepp kring skam. Det framkommer att media tenderar att påverka synen på hemlösa genom stereotypa framställningar som medverkar till stigmatisering. De ideella krafternas framställningar är en viktig motpol till medias framställningar där en djupare bild av hemlöshetsfenomenet framkommer. Vidare kan konstateras att de ideella krafterna beskriver hemlösa som handlande subjekt och att bilden som framställs genom media behöver kontrasteras för att förstå hur stigma uppstår och påverkar sociala relationer och möten.

Nyckelord: hemlöshet, media, ideella aktörer, socialkonstruktivism, stigma

Tack!

Jag vill tacka er som ställde upp som intervjupersoner till denna undersökning. Jag vill vidare tacka min handledare Margareta Nilsson – Lindström för god hjälp och handledning under arbetets gång. Sist men inte minst vill jag tacka min familj för den stora förståelse ni visat och för att ni peppat mig.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning.....	1
1.1 Hemlöshet som socialt fenomen.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
2. Bakgrund	3
2.1 Historik	3
2.2 Socialstyrelsens rapport om hemlöshet	4
3. Tidigare forskning	6
4. Teori	8
4.1 Teoretiska perspektiv.....	8
4.2 Begreppet stigma	8
4.3 Begreppet skam	10
5. Metod	11
5.1 Vetenskapligt förhållningssätt	11
5.2 Kvalitativa metoder	11
5.2.1 Innehållsanalys	12
5.2.2 Semi-strukturerade intervjuer	13
5.3 Kvalitetsmått i kvalitativa studier	15
5.4 Forskningsetiska aspekter.....	16
6. Resultat och analys.....	17
6.1 Medieperspektivet – en innehållsanalys	17
6.1.1 Hemlöshetens orsaker.....	17
6.1.2 Hemlösheten och skamkänslor	19
6.1.3 Hemlösa som offer.....	19
6.2 Ideella aktörers perspektiv på hemlöshet – en intervjuanalys	20
6.2.1 Hemlöshetens orsaker.....	20
6.2.2 Hemlöshet och skamkänslor	21
6.2.3 Hemlösa som handlande subjekt	22
7. Slutdiskussion.....	25
8. Källförteckning.....	29
Bilaga 1	31
Bilaga 2	32

1. Inledning

1.1 Hemlöshet som socialt fenomen

Hemlöshet är ett komplext fenomen med flera olika orsaker och ingen enkel lösning. Mycket forskning har ägnats åt att undersöka dess orsaker och sökandet av lösningar på problemet (t.ex. Swärd 2004, Sahlin 2013). Forskning om erfarenheter av hemlöshet är också angeläget på grund av de konsekvenser det har för den som drabbas. En möjlig konsekvens är stigmatisering. Mina tankar kring medias påverkan av hur bilden av hemlösa och hemlöshet konstrueras har väckts av en generell fundering över hur vår bild av olika samhällsfenomen formas utifrån hur olika fenomen rapporteras om och framställs i media. I Kommittén för hemlösas slutbetänkande (SOU 2001:95) konstateras att föreställningar om hemlösa och hemlöshet skapas i mötet med hemlösa och genom den massmediala bilden.

Frivilligorganisationer och massmedier belyser ofta de individuella aspekterna av hemlöshet där socialt utslagna individer får representera hemlösheten. Genom dessa individualiserade massmediala bilder negligeras orsaksförhållanden och de strukturella orsakerna bakom hemlösheten glöms bort. Genom att anta ett betraktelsesätt där hemlöshet förklaras utifrån individens tillkortakommanden skapas insatser riktade mot individen där det strukturella perspektivet kommer i skymundan (ibid.). Hur medier väljer att presentera och beskriva sociala problem påverkar i hög grad den allmänna rådande uppfattningen om problemets orsaker och lösningar (ibid.).

Denna studie behandlar hemlöshet som ett socialt fenomen utifrån två olika perspektiv. Fokus i arbetet ligger dels på att undersöka hur hemlöshet framställs i media förmedlat av journalister. Det perspektiv som förmedlas via media definieras här som medieperspektivet. Media eller massmedia är en term som innehåller en bred skala och inbegriper all typ av information som når ut till en större massa och därför är begreppet även mycket vagt (Loseke, 2008 s. 40-41). Media representeras av tidningsartiklar i denna undersökning.

Ett andra fokus är inriktat på det perspektiv som förmedlas av personer som i sitt dagliga ideella arbete möter hemlösa och definieras som det ideella perspektivet. En ideell organisation är en icke-statlig organisation vilken inte har kommersiella utan ideella mål med sin verksamhet, och som drivs på frivillig basis. Ideella organisationer ses ofta som aktörer inom välfärden. Kännetecknande för dessa aktörer är att de frivilligt valt att gå samman kring en idé och värdegrund, att allmännytta eller medlemsnytta är deras främsta drivkraft samt att

eventuella överskott går tillbaka till verksamheten och därmed kommer samhället till godo (Regeringen Dir. 2018:46).

Ett genuint inifrånperspektiv förmedlas via de hemlösa själva. Hemlösa som grupp är heterogen (Socialstyrelsen 2017). Jag utgick från att det skulle krävas längre tid än vad som var möjligt inom ramen för denna uppsats att skapa kontakt med tillräckligt många hemlösa för att kunna göra ett strategiskt urval som speglar heterogeniteten bland hemlösa med avseende på social bakgrund, kön och livssituation.

Jag belyser hemlöshetsfenomenet med utgångspunkt från Erving Goffmans teori om stigma då hemlöshet är ett fenomen som kan ses som en stigmatiserande egenskap vilket får konsekvenser för den eller de personer som är hemlösa. Jag använder mig i detta arbete av kvalitativa metoder då jag är ute efter att få fram innebörd och mening på djupet i form av innehållsanalys av medietext samt semi-strukturerade intervjuer i syfte att spegla de olika perspektiven. Jag börjar med att i arbetet presentera bakgrund och historik för att sedan ta upp och diskutera mina teoretiska och metodologiska ansatser. Slutligen redovisas resultat, analys och slutsats.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att studera hemlöshet utifrån två olika perspektiv. Med det ideella perspektivet menas i detta sammanhang hur personer som i sitt arbete i en ideell organisation, i sin vardag beskriver hemlösa och hemlöshet medan medieperspektivet beskriver hur bilden av hemlösa och hemlöshet speglas av media. Dessa två olika perspektiv analyseras med utgångspunkt från Erving Goffmans teori om stigma och Tomas J Scheffs skambegrepp. Jag har valt att använda mig av följande frågeställningar för att uppnå syftet:

- Hur beskrivs hemlöshet och hemlösa ur medieperspektivet?
- Hur beskrivs hemlöshet och hemlösa ur den ideella verksamhetens perspektiv?
- På vilka sätt medverkar respektive motverkar de olika framställningarna av hemlöst stigmatisering av hemlösa?

Jag väljer i denna studie att fokusera på hemlösa och hemlöshet i Sverige. För att belysa medieperspektivet använder jag mig av artiklar från Expressen, Dagens Nyheter och Sydsvenska Dagbladet.

2. Bakgrund

I följande avsnitt ges en beskrivning av synen på hemlöshet ur ett individuellt respektive strukturellt perspektiv, definition av begreppet hemlöshet samt en sammanfattning av omfattningen av hemlöshet i Sverige.

2.1 Historik

Hemlösa och hemlöshet är något som beskrivits och förklarats på olika sätt över tid. Sahlin (2013) skriver att två sätt att se på hemlöshet och dess orsaker har konkurrerat med varandra sedan 1950-talet. Den ena utgångspunkten är att hemlöshet bygger på individuella förklaringsmodeller och utgår från att hemlösheten beror på personliga svagheter, psykisk ohälsa, missbruk eller dålig moral (Swärd, 2004). De hemlösa ses som olämpliga hyresgäster och inkapabla att klara eget boende och är i behov av behandling eller träning i att bo (Sahlin 2013). De enskilda individernas egenskaper, situation och liv sätts i fokus. Hemlösheten ses som ett individuellt fenomen och utifrån de hemlösas egenskaper formas kunskap om hemlöshet (Swärd 1998). En del som förespråkar modellen ser den hemlösa som ett offer för psykisk sjukdom och trassliga uppväxtvillkor, medan andra lägger mer vikt vid individens eget ansvar och hävdar att vederbörande själv valt den livsstil som leder till hemlöshet (ibid). Den andra utgångspunkten utgår från strukturella förklaringsmodeller och förklarar hemlösheten som en konsekvens av till exempel tillgången på bostäder, bostadspolitiska regleringar, arbetslöshet och luckor i socialpolitiken (Swärd, 2004). Socialstyrelsen (2017) beskriver arbetslöshet och att inte bli godkänd på den ordinarie bostadsmarknaden som två exempel på strukturella faktorer som kan leda till hemlöshet. Det vanligaste sättet att förklara hemlöshetens orsaker är dock att använda en kombination av de två synsätten (Swärd, 1998). I skriften *Utvärdering av regeringsuppdraget hemlöshet många ansikten, mångas ansvar* (2011) menar forskarna som svarat för utvärderingen, att hemlöshet kan beskrivas som ett svårhanterligt samhällsproblem vilket berör ett flertal organisationer och myndigheter. Hemlöshet har beskrivits på olika sätt av olika aktörer och intressenter såsom ett bostadspolitiskt problem, organiseringsproblem, normaliseringsproblem, kunskapsproblem, moraliskt problem eller som ett samverkansproblem (Denvall et al., 2011).

2.2 Socialstyrelsens rapport om hemlöshet

Socialstyrelsen (2017) har en bred definition av hemlöshet som omfattar fyra olika situationer som personer kan befinna sig i under en kortare eller längre tid. Att definiera hemlöshet är ett sätt att kategorisera problematiken och att ringa in olika situationer som en enskild person kan befinna sig i. För att kunna följa utvecklingen av hemlösheten är det centralt att samma definition används. De olika hemlöshetsituationerna omfattar allt från att personer är i akut brist på tak över huvudet till mer långsiktiga boendeformer inom den sekundära bostadsmarknaden.

Nedan beskrivs de fyra olika situationerna av hemlösheten som Socialstyrelsen har försökt att kartlägga.

Situation 1: Akut hemlöshet

Personen är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende, skyddade boenden eller motsvarande. Här ingår också personer som sover i offentliga lokaler, utomhus eller i trappuppgångar, tält, bilar eller motsvarande.

Situation 2: Institutionsvistelse och stödboende

Personen är antingen intagen eller inskriven på en kriminalvårdsanstalt, ett hem för vård och boende (HVB), ett familjehem eller en SiS-institution¹, eller bor på ett stödboende som drivs av socialtjänst/hälso- och sjukvård. Personen ska flytta därifrån inom tre månader efter mätveckan, men har inte någon egen bostad ordnad inför flytten eller utskrivningen. Hit räknas även de personer som skulle ha skrivits ut eller flyttat, men som är kvar på grund av att de inte har någon egen bostad ordnad.

Situation 3: Långsiktiga boendelösningar

Personen bor i en av kommunen (socialtjänsten) ordnad boendelösning såsom försökslägenhet, träningslägenhet, socialt kontrakt, kommunalt kontrakt eller motsvarande på grund av att personen inte får tillgång till den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar om boendelösningar med någon form av hyresavtal (eller kontrakt) där boendet är förenat med tillsyn, särskilda villkor eller regler.

Situation 4: Eget ordnat kortsiktigt boende

Personen bor tillfälligt och kontraktslöst hos kompisar/bekanta, familj/släktingar eller har ett tillfälligt (max tre månader efter mätveckan) inneboende- eller andrahandskontrakt hos en privatperson.

Socialstyrelsen (2017) presenterar resultat på nationell nivå om hemlöshetens omfattning och karaktär. Resultat från kartläggningen kan utgöra grunden för arbetet att motverka hemlöshet

och utforma lämpliga insatser. För att bedöma om de åtgärder som har vidtagits är effektiva behövs också kunskap om hur hemlösheten utvecklas över tid. Socialstyrelsen genomföra regelbundet återkommande kartläggningar. Hemlösheten i Sverige har kartlagts på uppdrag av regeringen vid fem tillfällen: 1993, 1999, 2005, 2011 och 2017. Det finns hemlösa personer i nästan hela Sverige, både personer som bor i landet och EU-medborgare som vistas här tillfälligt. Resultaten omfattar inte samtliga personer i landet som är hemlösa och utestängda från den ordinarie bostadsmarknaden utan kartläggningarna omfattar de personer som befinner sig i någon de fyra situationer av hemlöshet som beskrevs ovan (Socialstyrelsen 2017).

I den senaste kartläggningen av hemlöshet som gjordes av Socialstyrelsen 2017 framkom att drygt 33 250 personer i Sverige lever i hemlöshet. Av dessa personer var 62 procent män. Antalet kvinnor har ökat med ca 900 personer sedan senaste kartläggningen 2011. Drygt hälften av de som lever i en hemlöshetssituation var svenskfödda men ca 2000 fler personer är utlandsfödda än vid mätningen 2011. Drygt 1/3 av alla personer i hemlöshet är föräldrar till barn under 18 år. 32 procent av alla som levde i hemlöshetssituation 1 (Akut hemlöshet) hade någon form av missbruk och 27 procent led av psykiska problem. De flesta saknade arbete. Försörjningsstöd var den enskilt vanligaste inkomstkällan för personer i hemlöshet. Personer i hemlöshet är en heterogen grupp. Här finns personer som lever i akut hemlöshet och personer som inte kommer in på den ordinarie bostadsmarknaden eller på arbetsmarknaden. Här finns män och kvinnor i olika åldrar, unga vuxna och föräldrar, personer som har ekonomiskt bistånd och personer som inte har behov av något annat än en bostad. Det finns också personer med missbruk, personer med psykisk ohälsa och personer som inte vet var de ska sova kommande natt. Det som är gemensamt för dem är att de befinner sig i mer eller mindre osäkra boendesituationer (Socialstyrelsen 2017). De personer som fokuseras i min undersökning kommer att benämnas som ”hemlösa”, även om de har olika typer av boendesituationer. Det som de har gemensamt är att de alla befinner sig i någon av de fyra situationerna definierade av Socialstyrelsen.

3. Tidigare forskning

I följande kapitel presenteras tidigare forskning som anknyter till uppsatsens syfte och frågeställningar om medias framställningar av hemlösa och hemlöshet, stigmatisering av hemlösa samt vikten av olika perspektiv i synen på hemlösa och hemlöshet.

Det finns mycket forskning som behandlar hemlöshet. Jag sökte på orden hemlöshet* och homelessness* när jag letade efter tidigare forskning. Vid sökning på Google scholar fick ordet hemlöshet 3080 träffar och homelessness 452 000 träffar. Genom att utöka sökningen med orden media och stigma tillsammans med hemlöshet och homelessness, i olika konstellationer, minskade antalet sökträffar. Jag begränsade sedan sökningen ytterligare genom att söka på studier publicerade efter år 2000 för att få tillgång till den senaste forskningen. Efter att ha läst ett antal artiklar valde jag ut nedan presenterad forskning vilken jag ansåg som bäst relaterad till denna studies syfte och frågeställningar.

I avhandlingen Kvinnans plats(er) utforskar Katarina Thörn (2004) föreställningarna om hemlöshet generellt men framförallt av hemlösa kvinnor. Studien bygger på intervjuer med 16 hemlösa kvinnor. Deras berättelser handlar bland annat om ett stigma som kan härledas till de föreställningar om hemlösa kvinnor som myndigheter, medier och socialtjänstens praktik reproducerar, enligt Thörn. Thörn (2004) skriver att hemlösa kan förknippas med att vara inkapabla och avvikande. Hon menar att den officiella diskursen i hög grad konstituerar en bild av ”dem” och ”vi”, där stereotyperna utmärks av endast ett litet antal specifika kännetecken som missbrukare, smutsiga och psykiskt sjuka. I sin analys visar Thörn att hemlöshet inte ses som ett problem utifrån välfärdsstatens brister utan istället framförs som orsakat av individens tillkortakommanden.

Med fokus på journalistiken och i likhet med Thörns (2004) resultat avseende förhållandet av allmänhetens föreställningar om hemlösa och hemlöshet och dess implikationer skriver Barbara Schneider (2011) att det är väl förankrat att journalister gör så mycket mer än bara rapporterar nyheter. Journalister har möjlighet att inrama och välja ut vissa aspekter av den upplevda verkligheten och på så sätt verka för specifika problemdefinitioner, moraliska aspekter och förslag på lösningar (Schneider, 2011). De inramar och tolkar sina framställningar av nyheter och genom att göra detta formar de allmänna uppfattningar om olika fenomen och händelser. På vilket sätt och hur hemlösa framställs i reportage om hemlösa får konsekvenser för hur hemlöshet betraktas och upplevs. Vidare skriver Schneider (2011) att hemlösa ofta citeras utifrån sina egna individuella erfarenheter, vilket stödjer deras fortsatta marginalisering i samhället och underminerar deras potential till social inkludering. I

sin studie visar Schneider (2011) att berättelser i media av hemlösa personer medverkar till att de hemlösa betraktas som marginaliserade människor. Genom att en journalist enbart beskriver hemlöshet ur ett perspektiv dvs genom att återge enbart vissa delar av den hemlöses livsframställning, bidrar detta till att hemlösa positioneras som avvikande. Det bildas ett vi och ni som bidrar till social exkludering av hemlösa. Genom att i media enbart fokusera på vissa hemlösa till exempel hemlösa med missbruk och psykisk ohälsa stigmatiseras denna grupp av människor.

Vidare visar en studie gjord av Darrin Hodgetts, Andrea Hodgetts och Alan Radley (2006) på vikten av att studera ett fenomen från olika perspektiv och med olika metoder för att få en förståelse för hur ett fenomen fungerar. Studien genomfördes i Storbritannien och bygger på kvalitativa intervjuer med 12 hemlösa personer samt deras egna fotografier för att illustrera deras tillvaro under en specifik tidsperiod. Studien pekar på att hemlösa själva visar upp en annan bild av hemlösheten än den som framställs i media. Deras undersökning tog avstånd från mediernas bilder av hemlösa. Författarna skriver att medier ofta porträtterar hemlösa som eländiga, smutsiga, sjuka som är beroende av välgörenhet, stöd av professionella och i avsaknad av vänner och mening. Forskarna menar att det är av stor vikt att hemlösa får utrymme att själva beskriva sina villkor för att skapa en mer korrekt och balanserad bild av hemlöshet. Deltagarna i studien upplevde det som svårt att visa fram alternativa bilder som representerar deras liv mer fullständigt än vad mediernas representationer gör. Deltagarna har därmed svårt att identifiera sig med mediernas framställningar av hemlösa och deras livssituation. Deltagarnas fotografier avbildade hemlösa som mer än enbart eländiga offer för omständigheter eller gamla ”fyllon”, de visade vänner som hade roligt tillsammans. Hodgetts et. al (2006) hävdar sammanfattningsvis, att medier ofta framställer hemlösa som ensamma och miserabla, vilket ofta stämmer, men de menar att studiens resultat ger en betydligt mer nyanserad bild av hemlösa.

Min studie skiljer sig från tidigare forskning genom att ta upp och jämföra två olika perspektiv på hemlöshet förmedlade av media respektive medarbetare i en ideell organisation. Mötet med hemlösa ingår i de ideella aktörernas vardag och deras bild av hemlöshet kan bli mer fördjupande än mediebilderna. Genom att jämföra två olika perspektiv bidrar studien till att problematisera mediabilden och förmedla en mer komplex och mindre entydig bild av hemlöshet som socialt fenomen.

4. Teori

I följande avsnitt presenteras den teoretiska referensramen för analysen. Först presenteras kort motiv till och val av teorier som sedan efterföljs av beskrivningar av valda teoretiska begrepp stigma och skam.

4.1 Teoretiska perspektiv

Olika teorier representerar skilda sätt att förstå den sociala verkligheten. Enligt det socialkonstruktivistiska perspektivet ses kunskapen om världen inte som en enda objektiv sanning. Istället hävdar socialkonstruktivister att uppfattningen om verkligheten är en produkt av sociala konstruktioner som uppstår och utvecklas genom mellanmännsliga relationer (Sjöberg & Wästerberg, 2008). I sociologen Erving Goffmans teori om stigma är utgångspunkten att människor lever i ett socialt samspel med varandra. Fokus ligger inte på individen utan på de interaktioner och kontrollprocesser som bidrar till att skapa sociala avvikelser. I detta samspel bildas normer och med normerna kommer olika attityder till vad som är normalt eller inte. Enligt Goffman (2011) är hemlöshet inte norm, utan betraktas som ett avvikande fenomen. Liksom Goffman har sociologen Thomas J Scheff i sin teori kring skam utgångspunkten att skamkänslor är ett fenomen som uppstår i interaktion människor emellan (Aspelin, 1996). Genom att stigma och skam ansluter till socialkonstruktivistiska perspektiv och tar sig symboliska uttryck i massmedia och genom andra samhällsaktörer så blir begreppen aktuella för denna uppsats. Resonemangen om stigmatisering och skam gör det möjligt att granska vilka uppfattningar media och de ideella aktörerna konstruerar om hemlösa och hemlöshet samt hur en emotion som skam påverkar en hemlös persons relationer och gemenskap med andra grupper. Jag kommer senare i min analys undersöka om/hur stigmatisering av hemlösa och känsla av skam framträder i min empiri och koppla detta till mina frågeställningar.

4.2 Begreppet stigma

I sin bok *Stigma – den avvikandes roll och identitet* (2011) ägnar sig sociologen Erving Goffman åt att studera hur stigma uppstår i och påverkar sociala relationer och möten. Termen stigma skapades av grekerna för att beteckna kroppsliga tecken avsedda att påvisa någonting ovanligt eller nedsättande i en persons moraliska status. Tecken skars eller brändes för att tydliggöra att bäraren var till exempel en slav, brottsling, utstött, en man måste undvika, speciellt på offentliga platser (Goffman, 2011). Idag används beteckningen snarare på

olycksöden såsom att vara hemlös. Människor brännmärks inte längre bokstavligt, däremot görs det indirekt genom att människor på något sätt i de flesta samhällen kategoriseras eller placeras i fack. Goffman (2011) menar att stigma kan förklaras utifrån de allmänt socialt accepterade identitetsnormer som existerar i ett samhälle och hur allt som avviker från dessa normer riskerar att behandlas i negativ bemärkelse. Hemlösa och de som lever i ett utanförskap i allmänhet är idag förknippade med ett starkt negativt stigma. Det rör sig om människor som inte uppfyller samhällets identitetsnormer och som avviker från de acceptabla samhälleliga kategorierna, varför Goffman benämner dessa för avvikare. För att kunna bli stigmatiserad på detta vis krävs det att en yttre aktör belägger individen med denna avvikelsestämpel, med andra ord är aldrig en situation i sig själv ett stigma, utan stigmat skapas genom interaktion. Goffman (2011) skiljer på begreppen *faktiskt social identitet* och *virtuell social identitet*. Den faktiska identiteten är den identitet som personen faktiskt innehar. Då en person blivit stämplad som en mindre värdig individ än andra, det vill säga blivit stigmatiserad, tillskrivs denna en virtuell (skenbar) social identitet. Personen ses som oduglig och onormal, vilket utgör en diskrepans mellan den faktiska och den virtuella identiteten.

De speciella egenskaper som en person har och som utgör stigmat kallar Goffman för *social information*. Den sociala informationen förmedlas av stigmasymboler. Hos hemlösa kan det vara till exempel att en person är smutsig eller beter sig på ett enligt normen avvikande sätt som förmedlas. Hur pass tydliga dessa stigmasymboler är och hur pass de fungerar som en upplysning om personens stigma kallar Goffman för *visibilitet*. Visibiliteten är en avgörande faktor för hur en person blir bemött och behandlad i olika situationer. Till exempel kan stigmavisibiliteten för en hemlös person bli särskilt tydlig där han eller hon inte har möjlighet att upprätthålla sin hygien och på så sätt utmärker sig.

Goffman benämner en person vars stigma är synligt eller i alla fall känt av andra som att vara misskrediterad. Att vara *misskreditabel* innebär att en persons olikhet från andra inte märks vid första ögonkastet och inte heller är bekant i förväg. Att en persons stigma är känt eller inte påverkar enligt Goffman en persons förmåga att samverka i sociala relationer. Därför handlar det enligt Goffman om för den som är misskreditabel att i sociala kontakter försöka undvika sina tillkortakommanden att framträda för andra. För den som är misskrediterad handlar det om att försöka undvika eller minska eventuella spänningar som kan uppstå i sociala kontakter. Goffman beskriver olika strategier som den stigmatiserade personen kan ta till beroende på om stigmat för andra är känt eller inte. När stigmat inte är känt för andra använder Goffman

begreppet *passera* som en teknik för att försöka undvika upptäckt. Genom skylning kan den där stigmat är känt eller uppenbart försöka dölja sitt tillkortakommande.

Det finns ett samband mellan stigma och skam. Genom stigma skapas skam på grund av att individen internaliserar omgivningens stereotypa bild av sig själv. På grund av den stereotypa självbild som individen pålagts kan individen fastna i icke-normativa beteendemönster och känslor av skam (Goffman, 2011).

4.3 Begreppet skam

Thomas Scheffs (1990) utgångspunkt är att individen i grunden är socialt beroende. Att uppleva intellektuell och emotionell sammankoppling med andra människor är individens mest grundläggande drivkraft. Scheff utgår från att människan ständigt utvecklas genom socialt samspel. Han menar att den mänskliga tillvaron inbegriper i stort sett ett oavbrutet relaterande till andra människor.

Scheff och Starrin (2002) menar att varje relation innebär känslor och om den (känslan) är *skam* eller någon av dess släktingar blir reaktionen att hålla dem nere och inte medge dess existens. Enligt Scheff och Starrin (2002) kan vårt sätt att ge uttryck för känslor och visa hur de *sociala banden* mellan individen ser ut. Det sociala bandets tillstånd i en viss social relation är beroende av vilken grad av distans som föreligger mellan individerna. Enligt Scheff (1990) är de sociala banden inte något statiskt i det sociala livet utan banden måste hela tiden prövas i socialt samspel. De kan vidmakthållas, repareras, byggas, skadas, klippas av och så vidare. Ett stabilt band har oftast en lång historia där inbördes förtroende och tilltro vuxit fram i relationen.

Scheff och Starrin (2002) betraktar skammen som en huvudemotion därför att den, för det första är primär för samvetet och den moraliska känslan, utan att varken ord eller tankar måste användas. Skammen blir på så vis vår moraliska kompass. För det andra, skriver de vidare, uppkommer skammen när våra sociala band hotas. De sociala banden är livsviktiga för människan, därför är det viktigt att understryka att skammen är en reaktion på hot mot relationen. Om individens beteende avviker från gruppens innebär det inte bara en olikhet i idealen utan också ett hot mot de sociala banden.

5. Metod

I detta avsnitt redogörs för de metoder jag har valt att använda mig av, hur empirin har samlats in, bearbetats och hur den kommer att analyseras. Vidare redogörs för metodernas fördelar och begränsningar, kvalitetsmått, forskningsetiska aspekter samt källkritiska funderingar.

5.1 Vetenskapligt förhållningssätt

Genom att belysa hur hemlöshet framställs i media i förhållande till hur personer som i sitt vardagliga arbete i en ideell verksamhet framställer fenomenet, vill jag få en djupare förståelse för hur hemlöshetsfenomenet framställs utifrån två olika perspektiv. Intresset ligger inte i att mäta vissa begrepp, vilket skulle antyda en kvantitativ ansats, utan jag vill genom intervjuer samt innehållsanalys få fram vad som sägs via medietext och intervjuer. Fokus vid intervjuerna är en tolkning av det som sägs av intervjupersonerna samt vad det är som förmedlas av journalister via medietexterna. Det som sägs i intervjuerna är intervjuobjektens egna föreställningar och tankar kring hemlösa och hemlöshet och reportagen är förmedlade utifrån en journalists perspektiv. Utifrån ovan har jag valt att använda mig av kvalitativ metod.

5.2 Kvalitativa metoder

Data kan samlas in med framförallt två ansatser, den kvalitativa och den kvantitativa. Båda ansatserna inriktar sig på att få en bättre förståelse för det vi har för avsikt att undersöka. Med kvantitativ forskning menar man sådan forskning som använder sig av statistiska bearbetnings- och analysmetoder (Bryman, 2011). Med kvalitativ forskning avses sådan som använder sig av verbala analysmetoder där det handlar om att beskriva och förstå. Vid kvalitativ forskning läggs vanligtvis tonvikten på ord och inte på siffror vid insamling och analys av data (Bryman, 2011). Fördelen med en studie som använder kvalitativ metodik är att den tar hänsyn till helheten och är mer flexibel på ett sätt som inte är möjligt i en studie där man använder kvantitativ metodik (Hartman, 2004). En nackdel kan vara att resultaten inte är generalisbara till en större population men kan sättas in ett teoretiskt sammanhang och visa på tendenser (Bryman, 2011). Data till den empiriska studien har samlats in på två olika sätt, dels genom semi-strukturerade intervjuer och dels genom innehållsanalys av ett urval av medietext vilket redovisas nedan.

5.2.1 Innehållsanalys

Innehållsanalys beskrivs av Bryman (2011) som en metod för studium av dokument som lägger tonvikten på forskarens roll när det gäller konstruktion av mening i och av texter. Det finns en tonvikt på att låta kategorierna uppstå ur data (induktiv inriktning) och på hur viktigt det är att förstå helhet och meningen i den kontext där något analyseras.

Innehållsanalys utgör en forskningsteknik som rör en objektiv, systematisk och kvalitativ beskrivning av det manifesta eller latent innehåll i det som kommuniceras till exempel i en tidningsartikel. Med manifest innehåll menas det påtagliga innehållet, det vill säga vad texten uppenbarligen handlar om. Med latent innehåll menas innebörder som ligger bakom de mer ytliga indikationerna i ett visst innehåll (Bryman 2011). Att komma fram till sådana latent innehåll innebär att forskaren tolkar den innebörd och den mening som så att säga ligger under ytan, till exempel att forskaren får ett intryck av att författaren till artikeln uppfattar frågan om att exempelvis hemlöshet enbart beror på individuella faktorer eller även på strukturella faktorer. Vid en mer induktiv inriktning av analysen behöver risken att man som forskare missar att koda och kategorisera all intressant data beaktas. Vid en mer deduktiv inriktning, använder sig forskaren av att sortera data utifrån förutbestämda kategorier istället för att låta kategorier och teman uppstå ur data. Vid denna inriktning behöver forskaren vara uppmärksam på sin egen partiskhet och eventuella selektiva uppmärksamhet vid sorteringen av data (Bryman 2011).

Urval av medietext

Vid sökning av artiklar har jag använt mig av Retriever media databas. De sökord jag använde mig av var hemlös* och hemlöshet*. Perioden jag sökte på var januari 2018 till mars 2019 då jag ville ha aktuellt material. Vid sökningen kom på varje sökord 7462 respektive 4134 artiklar upp. Jag har valt att använda mig av Expressen, Dagens Nyheter och Sydsvenska Dagbladet. Expressen är en av Sveriges största kvällstidningar, Dagens Nyheter benämns som dagspress och täcker i första hand nyhetsrapporteringen i södra Sverige medan Dagens Nyheter, som också benämns som dagspress, har för avsikt att täcka både svensk och internationell nyhetsrapportering. Jag valde dessa medier med tanke på att de representerar dels både dags- och kvällspress men också både ett nationellt respektive mer lokalt spridningsområde. Jag har valt att inrikta mig på intervjuportage av personer som befinner sig i någon form av hemlöshetssituation då syftet med denna uppsats är att undersöka medias framställning av hemlösa och hemlöshet som fenomen. Efter att ha sorterat bort debattartiklar,

ledare samt artiklar som jag inte ansåg relevanta, det vill säga där sökorden fångar in artiklar som syftar på annat än det avsedda, återstod 5 artiklar i Expressen, 2 artiklar i Dagens Nyheter och 4 artiklar i Sydsvenskan under sökt tidsperiod. Jag valde sedan slumpmässigt ut 2 artiklar från varje tidning. Dagens Nyheter innehöll enbart 2 artiklar varvid det där inte behövdes göra något urval.

Efter att urvalet av texter var klart läste jag igenom artiklarna flera gånger. Jag fortsatte sedan att bearbeta texterna för att identifiera mönster, likheter eller skillnader och samlade innehåll liknande varandra till mer övergripande kategorier. Kategorierna i sin tur lades ihop till övergripande teman. Jag utgick här inte ifrån några förbestämda teman som jag gjorde i bearbetningen av mina intervjuer. Dock framträdde liknande teman som i intervjumaterialet. Min objektivitet kan tänkas ifrågasättas då jag arbetade med intervjumaterialet före innehållsanalysen av medietexterna, vilket kan ha färgat resultatet av teman som framkom i texterna. Fynden i medietexterna liksom i fynden från intervjuerna sattes sedan i sammanhang med valda teorier samt tidigare forskning.

5.2.2 Semi-strukturerade intervjuer

Den andra metoden jag använt mig av för att samla in empirisk data är semistrukturerade intervjuer. Det som kännetecknar denna typ av intervjuer är att forskaren har en intervjuguide över specifika teman som ska beröras men intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (Bryman, 2011). Forskaren följer förberedda frågor samtidigt som det ger utrymme till följdfrågor (Bryman, 2011). Jag har inför intervjuerna skickat ut en presentation av min studie. Syftet med detta var att ge intervjupersonerna möjlighet att förbereda sig samt att förstå vad studien kommer att behandla. Jag har inte skickat ut intervjuguiden då jag ville ha spontana svar av intervjupersonerna. Målet med intervjuerna har varit att låta respondenterna utifrån frågorna i intervjuguiden prata mer generellt om ämnet och ge möjlighet till personliga synpunkter (intervjuguide, se bilaga).

Urval och tillvägagångssätt

För att få fram personer att intervjua har jag använt mig av ett målinriktat urval. Målinriktat urval är oftast rekommenderat vid kvalitativa metoder då urvalet bygger på strategiska val där forskaren vill hitta samstämmighet mellan forskningsfrågor och intervjupersoner (Bryman, 2011). Jag har således velat intervjua personer som jag ansett relevanta i relation till mina

forskningsfrågor. I detta fall har det inneburit personer med olika lång erfarenhet av att arbeta inom Stadsmissionen, där de i sitt dagliga arbete träffar hemlösa och andra grupper av utsatta människor. För att hitta passande intervjupersoner för min studie mejlade jag Stadsmissionen på två olika orter och fick kontakt med enhetschefen på den ena orten och en kurator på den andra orten. De båda kontaktpersonerna tillfrågade sedan personer inom verksamheten om de ville ställa upp som intervjupersoner. Kurator och två medarbetare till intervjuades i ena verksamheten och två medarbetare intervjuades i den andra verksamheten.

Intervjuerna genomfördes under två dagar med 3 respektive 2 intervjuer per tillfälle. Totalt har fem intervjuer genomförts. Den variation av intervjupersoner som kunde erhållas var i form av den olika långa erfarenhet av att arbeta i aktuell verksamhet som varje intervjuperson hade samt i två olika städer (en storstad i södra Sverige och en mellanstor stad i södra Sverige). Den som hade arbetat kortast tid hade varit anställd i 4 månader och den som hade längst erfarenhet hade varit anställd i 13 år. Varje intervjuperson intervjuades var för sig i ett avskilt rum på respektive verksamhet. Intervjuerna har pågått i mellan 25 och 45 minuter. Miljön har varit avslappnad och intervjuerna har varit i samtalsform. Intervjuerna styrdes mer av samtalet än av frågeguiden och även om alla områden täcktes i alla intervjuer så ställdes inte exakt samma frågor i exakt samma ordning till alla intervjupersonerna. Intervjuerna har med intervjupersonernas godkännande spelats in och sedan transkriberats. Alla intervjuer har transkriberats i sin helhet då antalet intervjuer inte varit så stort och intervjuerna inte så långa. Att inte skriva ut hela intervjun på grund av hur tidskrävande det kan vara ansåg jag inte varit ett relevant argument. Genom att transkribera varje intervju fullständigt riskerade jag heller inte att gå miste om relevant information. Inspelning av intervjuerna har varit till fördel då jag lättare kunde fokusera på vad intervjupersonerna sade under intervjun och för att kunna fokusera på att ställa följdfrågor.

Analys

Som analysmetod har jag valt att använda mig av tematisk analys. Enligt Bryman (2011) syftar denna metod till att organisera data och framställa det systematiskt. Teman och subteman är en produkt av en fördjupad läsning av de utskrifter som bildar data, därefter ordnas data i centrala teman. Detta angreppssätt syftar till att bilda ett ramverk för den tematiska analysen av kvalitativa uppgifter och skapar ett tankesätt gällande hantering av teman och data. Det saknas enligt Bryman (2011) klara och specificerade tillvägagångssätt i

tematisk analys men det rekommenderas att forskaren när denne letar efter teman tar hänsyn till bland annat repetitioner, kategorier, metaforer och analogier, likheter och skillnader.

Efter transkriberingen av mina intervjuer läste jag igenom det utskrivna materialet flera gånger. Jag letade sedan efter ord, meningar och textstycken utifrån de teman jag utgått ifrån i min intervjuguide vilka utgår ifrån min teoretiska utgångspunkt. Jag kodade dem sedan med olika siffror och använde mig av olika färger för att strukturera upp innehållet. Därefter samlade jag ihop alla markeringar/koder från samtliga intervjuer som till sitt innehåll liknade varandra till mer övergripande kategorier. Kategorierna i sin tur lades ihop till övergripande teman. Det framträdde dock ytterligare teman i texterna förutom de teman jag utgått ifrån, som jag ser som relevanta för analysen, som också redovisas.

5.3 Kvalitetsmått i kvalitativa studier

Validitet och reliabilitet i en undersökning som denna med kvalitativ ansats handlar om att kunna beskriva att man samlat in och bearbetat data på ett systematiskt sätt. Vidare berör begreppen validitet och reliabilitet vid kvalitativ ansats såväl datainsamlingen som den efterföljande analysen av den insamlade empirin (Malterud, 1998). En undersökningens validitet uppskattas från hur pass bra forskaren mäter det som hen påstår sig mäta. Alltså en bedömning om huruvida slutsatserna från en undersökning kan kopplas samman eller inte (Bryman, 2011).

I denna studie har noggrant redogjorts för hur artiklar valts ut, intervjupersoner valts ut och intervjuer genomförts, tillvägagångssätt för analys samt utifrån vilka teorier analysen tolkats utifrån. Detta för att belysa att den data som tagits fram är relevant för uppsatsens syfte och på så sätt eftersträva så hög validitet som möjligt. Reliabilitet behandlar frågan om huruvida resultaten från en undersökning är pålitliga och följdriktiga (Bryman, 2011). Genom noggranna genomläsningar av artiklarna och intervjuutskriften och systematisk procedur för att tolka dessa data genom (tematisk) analys har omsorg lagts på att arbeta fram motiverade teman. Likaså genom beskrivning av på vilket sätt och i vilka miljöer intervjuerna genomförts eftersträvas reliabilitet för uppsatsen.

Källkritiska funderingar

Ett källkritiskt problem som jag har haft i beaktning när jag genomfört mina intervjuer och innehållsanalys av medietext är tolkningsproblematiken. Det är upp till mig som forskare att tolka svaren från intervjuerna och innehållet i medietexterna. Min egen förförståelse utifrån min yrkeserfarenhet (inom socialtjänst) kan ha påverkat tolkningen av materialet. Frågorna jag ställt kan ha varit ledande för intervjupersonerna. Det fanns även en risk att personerna svarade oärligt eller att ett svar skiljde sig från hur verkligheten ser ut. Jag har även hållit mig kritisk till den litteratur och teori som jag tagit del av men även här kan min tolkning ha utgjort ett problem. Hemlöshet är ett brett och väl utforskat begrepp och det har därför varit omöjligt att ta del av all litteratur. När jag har letat litteratur har även min tid varit begränsad vilket kan ha lett till att något relevant kan ha missats. Sammanfattningsvis har jag förhållit mig kritisk till den information jag samlat in, den litteratur jag läst samt till min egen tolkningsförmåga.

5.4 Forskningsetiska aspekter

Att följa etiska principer i forskningen syftar till att deltagarna ska skyddas från skada, kunna bibehålla sin integritet, få veta vad som försiggår och har rätt till att säga nej till att delta. Forskaren ska vara medveten om de etiska frågeställningarna genomgående under forskningsprocessens gång. Grundläggande etiska frågor rör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de personer som är inblandade i forskningen. Några av de etiska principer som gäller för svensk forskning är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman, 2011 s. 131).

- *Informationskravet/informerat samtycke*: innebär att forskaren ska informera deltagarna i forskningsprojektet om deras uppgifter, upplysa dem om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan. För att ett samtycke ska vara informerat krävs att deltagarna har tillräcklig information om det samtycket avser - vad den enskilde uppfattar som tillräckligt kan variera och därför måste möjlighet finnas att få svar på de frågor man har.
- *Samtyckeskravet*: innebär att forskaren måste inhämta deltagarnas samtycke till deltagandet. Med detta krav följer att deltagarna har rätt att avbryta deltagandet och aldrig utsättas för påtryckningar eller påverkan från forskaren.

- *Konfidentialitetskravet*: innebär att uppgifter om personer som deltar i ett projekt ska ges största möjliga konfidentialitet, och uppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att de inte kan hamna i obehörigas händer. Med konfidentialitet avses att deltagarna inte ska kunna identifieras i forskarens avrapportering, oavsett om det handlar om etiskt känsliga uppgifter eller inte.
- *Nyttjandekravet*: innebär att uppgifter om deltagare i ett projekt endast får användas för forskningsändamål. Personuppgifter får inte heller användas som underlag för beslut eller åtgärder som direkt berör någon deltagare utan dennes medgivande.)

Dessa krav ställs på alla forskare som bedriver forskningsarbete där man involverar andra människor (Vetenskapsrådet, 2002). Min studie som består delvis av intervjuer behöver beakta flertalet av dessa principer och det har varit viktigt att samtliga personer som deltagit i studien fått information om och förstått syftet med undersökningen samt att de själva har bestämt över sin medverkan. Alla intervjupersoner har behandlats konfidentiellt och därmed har jag valt att inte skriva ut någons namn i min uppsats. Slutligen ska nämnas att uppgifterna jag har fått fram i min studie inte har använts eller kommer att användas i något annat syfte än till just denna uppsats.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt redovisas resultat av medietext samt intervjuer. Vidare analyseras materialet utifrån vald teoretisk ansats. Resultatredovisningen/analysen är uppdelad med resultat av innehållsanalys för sig och resultat av intervjuer för sig. Textstycken har sammanfattats till mindre stycken som sedan förstärks av citat i kursiv stil.

6.1 Medieperspektivet – en innehållsanalys

I intervjureportagen berättar journalisten den intervjuades historia med sina egna ord varvat med citat från den intervjuade.

6.1.1 Hemlöshetens orsaker

Ett genomgående tema i texterna är orsakerna till hemlösheten hos de personer som intervjuas i artiklarna. Samtliga reportage porträtterar intervjupersonernas väg till hemlöshet och liv som hemlösa. De övervägande orsaksförklaringarna till varför en person blivit hemlös från början är missbruk, psykisk ohälsa, och olika tragedier i livet. Det finns en övervägande fokusering

på missbruk och psykisk ohälsa i texterna oavsett om detta förekom hos den intervjuade före hemlöshetssituationen uppstod eller som ett resultat av den.

”Krister började med amfetamin när han var 19. Samtidigt inledde han en lång kriminell bana /.../ i 14 år klarade han att ha en egen bostad- ett hus som han hyrde utanför stan. Men det slutade med att han blev vräkt” (Expressen 190105)

Det beskrivs också att en del av personerna i som intervjuats i artiklarna har levt vanliga ”Svenssonliv” före hemlösheten och en del har haft sociala problem sedan barndomen som sedan följt med dem och påverkat deras situation. Ofta förekommer flera orsaker till hemlösheten hos en och samma hemlösa person och det framgår att oftast har en sak lett till en annan. Det kan vara missbruk och/eller psykisk ohälsa som orsakat hemlösheten men också hemlösheten som lett till ett missbruk och/eller psykisk ohälsa. Swärd (2004) menar att vi inte vet om det är så att hemlöshet och missbruk betingar varandra eller tvärtom.

”Mattias hade familj och ett välbetalt jobb. Men depressionen tog sitt grepp om hans liv, och på bara två år rasade han genom alla skyddsnet” (Sydsvenskan 180102)

”/.../ hon jobbade i kassan på Domus i Vällingby och levde ett vanligt familjeliv. Men hon drack för mycket och blev med tiden alkoholist. Efter skilsmässan stod hon helt plötsligt utan bostad” (Expressen 190105)

Vidare framkommer att hemlöshet beror på strukturella faktorer där personen som är hemlös inte har några sociala problem utan bostadsbristen är orsaken till hemlösheten. Det beskrivs hur en del av dessa personer befinner sig i en hemlöshetssituation där de hyr svart, dyrt och på osäkra villkor.

”det kan bero på arbetslöshet, betalningsanmärkningar – eller att man skiljt sig eller blivit utkastad av sina föräldrar” (Sydsvenskan 1811209)

Enligt Goffman (2011) kan enstaka individer som utmålas negativt i media stigmatiseras och därmed skada de samhällsgrupper individerna tillhör. Med andra ord stigmatiseras samtliga hemlösa på grund av att ett visst antal hemlösa är till exempel är missbrukare och/eller lider av psykisk ohälsa. Medietexterna innehåller frekventa framställningar av hemlösa som förknippas med bland annat missbruk, psykisk ohälsa, hjälplöshet och ett beroende av andra, vilket kan tolkas som att genom ovan framställningar stigmatiserar samtliga hemlösa på grund av att ett visst antal hemlösa tilldelas dessa negativa attribut. Även i de beskrivningar av strukturell hemlöshet som förekommer i ett fåtal av artiklarna kan framställningarna tolkas

som stigmatiserande. En viss social information förmedlas i media i form av stigmasymboler dvs speciella egenskaper som utgör ett stigma i form av, inte bara av ovan beskrivna attribut såsom till exempel missbruk och psykisk ohälsa, utan även att barn bor på vandrарhem eller att en person har betalningsanmärkningar kan ses som stigmatiserande egenskaper. Genom att media bidrar till att visibiliteten av stigmasymboler är hög medverkar de till stigmatiseringen av alla hemlösa.

6.1.2 Hemlösheten och skamkänslor

Ett annat genomgående tema i medietexterna som beskrivs är känslan av skam över sin situation. Flera av de intervjuade i reportagen beskriver att de inte längre har någon relation med sina barn efter att ha tappat kontakten och att de sedan inte vågar återuppta den på grund av att de skäms. Men även skam över att känna sig utpekad på grund av att man ser ”hemlös” ut eller var man bor tillfälligt. Likaså uttrycks skam över att något har hänt som bara inte ska få hända, att man blivit hemlös och känslan av att om man inte har något boende är man inte värd någonting i samhället.

”Som hemlös är man jagad överallt. Det syns så väl på en vad man är. Går man in i en butik är det automatiskt någon som följer efter och tror att man ska stjäla. Man skäms” (Expressen 190105)

Scheff och Starrin (2002) definierar skam som ett samlingsbegrepp på en stor familj av känslor som väcks när vi ser på oss själva negativt genom andras ögon. Ofta räcker föreställningen om en sådan negativ reaktion för att skamkänslan ska uppstå. Scheff och Starrin (2002) hänvisar till Goffmans begrepp om förlägenhet i socialt samspel, där förlägenhet kan definieras som en viss sorts skam, att känna sig kränkt av andra. Vidare skriver de att Goffman anser att alla människor är extremt känsliga för den uppfattning man har av den inbillade eller den verkliga bristen på respekt personen får från andra människor. I ovan citat illustreras hur bland annat den hemlöse skäms genom att veta att det är synligt ”vad man” är och att föreställningen av de negativa reaktioner, om någon ser dem eller vet, frambringar känsla av skam.

6.1.3 Hemlösa som offer

Ytterligare ett tema som framträder i medietexterna är hjälplöshet och förmedlande av de hemlösa som offer. När det väl händer går det fort att hamna utanför samhället då det beskrivs

som att samhället antingen inte räcker till eller inte vill hjälpa till. Att samhället inte ger en chans att komma tillbaka när man hamnat i utanförskap och hur hopplöst allt känns och hur oönskad och sviken av samhället man kan känna sig. Hela livet har gått förlorat om du förlorat din bostad.

”/.../ blev utförsäkrad av Försäkringskassan, Kronofogden tog allt av värde och sedan har det bara gått utför /.../ när man söker allt man kan söka och alla bara säger ”nej, nej, nej”. Soc, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen /.../ när samhället inte tar sitt ansvar gör det folk till kriminella” (Sydsvenskan 180102)

I samtliga artiklar beskrivs på ett eller annat sätt hur personerna i reportagen är beroende av hjälp från antingen ideella organisationer eller myndigheter för att klara sin vardag. Till exempel att barnfamiljer som riskerar hemlöshet kan få tillfällig hjälp av socialjour. De framställs som oförmögna att på egen hand lösa sin situation och det framkommer inte några exempel på någon egen handlingskraft från den hemlöse personens sida.

”efter många turer fick hon till sist sin försökslägenhet i Sundbyberg där hon fortfarande bor /.../” (Expressen 190105)

”istället har Z fått tak över huvudet genom Stadsmissionen /.../” (Sydsvenskan 181120)

6.2 Ideella aktörers perspektiv på hemlöshet – en intervjuanalys

6.2.1 Hemlöshetens orsaker

Liksom i medietexterna är i intervjuerna av de ideella krafterna ett genomgående tema orsakerna till hemlösheten. Hemlösa beskrivs av samtliga intervjupersoner som en heterogen grupp där hemlösheten har flera olika orsaker. Sociala faktorer och strukturella faktorer framgår tydligt som de två dominerande orsakerna bland de hemlösa som intervjupersonerna möter. Som individuella/sociala orsaker beskrivs missbruk och psykisk ohälsa. Dessa orsaker är i intervjuerna inte lika påtaglig som i medietexterna utan här framställs hemlösa som grupp som mer heterogen än i medietexterna. Den eller de drabbade kan vara en barnfamilj eller en ung nyanländ som inte hunnit etablera sig i samhället ännu. De strukturella faktorer som beskrivs är för få och för billiga lägenheter och att reglerna på bostadsmarknaden sorterar bort personer med till exempel sämre ekonomiska förutsättningar.

”hemlöshet är ju så komplext, det kan vara så många orsaker och anledningar”

”Man måste vara en A människa för att passa in i hyresvärdarnas policy. Fast inkomst, inga skulder eller betalningsanmärkningar”

De intervjupersoner som arbetat med hemlösa personer under en längre tid beskriver en stor förändring sedan de började arbeta för lite över tio år sedan. För tio år sedan dominerade den sociala hemlösheten och den strukturella var inte så framträdande medan idag menar de att den strukturella hemlösheten har ökat markant.

”/.../ alltså när jag började då fanns det många födda på 50-60-talet /.../ de som man såg ute i parken och mestadels män var det ju då /.../ antingen var det A-lagare, dom som drack eller så var det /.../ pundarna”

”som det ser ut nu så är det mest strukturell hemlöshet, upplever jag...”

6.2.2 Hemlöshet och skamkänslor

I intervjuerna med de ideella krafterna beskrivs också här känslor av skam hos deltagarna i verksamheten men också hur de som möter de hemlösa i sin vardag på arbetet försöker bemöta deltagarna som befinner sig i en utsatt situation på ett sätt som minskar känslan av skam.

”Jag hoppas vi förmedlar att de har ett verkligt värde”

”/.../ skäms i början innan de känner sig hemma. De är skämmigt att stå i kö till nattjouren, i alla fall för vissa i början”.

”Tror vi är ganska duktiga på att ta emot folk här. Välkomnande och inga krusiduller. Man får komma som man är”.

Skammen har enligt en av intervjupersonerna att göra med relationer och tankarna på hur personen kanske har levt tidigare. Likaså att förlorad kontakt med barn eller andra familjemedlemmar är svår att återuppta på grund av skamkänslor.

”/.../ de ångrar att de svikit andra och känner skam över sin situation”

Återigen kan Scheffs och Goffmans tankar kring känslor och skam knytas till ovan citat. Men förutom att skadade eller brutna relationer som frambringar känsla av skam (Scheff, 1990) som illustreras kan de ideella krafternas bemötande i form av respekt och välkomnande illustrera en minskning av känslan av skam.

6.2.3 Hemlösa som handlande subjekt

I intervjuerna framkommer det en mer nyanserad bild av hemlösas förmågor och möjligheter att påverka sin situation. Det framkommer att de ideella krafterna ser brister i samverkan mellan olika samhällsliga institutioner som påverkar och gör det svårt för hemlösa och utsatta personer att få den hjälp de skulle kunna behöva. Likaså uppfattar de att det ställs krav på personer för att få hjälp som inte alltid är lätta att uppfylla och att individuella lösningar är viktiga då alla är unika och det finns inte en lösning som passar alla. Beskrivningarna av svårigheterna att ta sig ur hemlöshetssituationen beskrivs på ett sätt som förmedlar att det inte alltid är lätt men att det går och att det finns hopp och att de ideella krafterna finns där för att vara en hjälp på vägen.

” samtidigt är det en grupp med väldigt mycket förmågor och jag slutar aldrig att förvånas över deras uppfinnighet och hur de klarar sig på olika sätt ”

I intervjuerna med de ideella krafterna framkommer det hur intervjupersonerna upplever hur de som inte befinner sig i en hemlöshetssituation bemöter och ser på hemlösa, hur vissa av de hemlösa personerna som de kommer i kontakt med försöker dölja att de är hemlösa och hur de upplever att hemlösa ser på sig själva. Skillnaden i jämförelse med medietexterna är att intervjupersonerna förmedlar ett perspektiv baserat på deras reflektioner utifrån möten och interaktioner med hemlösa personer i sin vardag, i sitt arbete. Samtliga intervjupersoner beskriver på olika sätt hur de upplever att det är viktigt för en del av de personer de möter att det inte ska synas på dem att de är hemlösa.

*” för vissa är det **otroligt** viktigt att det inte syns på dem att de är i den situationen de är. Det är viktigt för dem med hela och rena kläder och vissa frågar till och med efter märkeskläder om det finns att få av det som vi delar ut /.../ ”*

”men jag vet däremot att många deltagare uttrycker en oro för att det ska synas och här erbjuds man ju möjligheten att duscha och det är väldigt viktigt för många /.../ det speglar ju hur man blir bemött, är du hel och ren så kanske du har en chans att få sitta på ett café väldigt länge utan att det ifrågasätts /.../ då kan man ju smälta in och gå på Emporia i timmar /.../ ”

Eftersom enligt Goffman (2011) stigmatisering är en process som sker i interaktion med andra kan en individ skapa strategier för att undvika stigmatisering och försöka dölja information om sin belägenhet. Goffman beskriver två olika typer av sätt för att kontrollera de intryck man ger, skylning och passering. Skylning förutsätter att stigmat är känt för andra, det vill säga att personen är diskrediterad. Passering kan ske när stigmat inte är synligt eller känt för andra, det vill säga när personen är diskreditabel. I citaten ovan beskrivs exempel på skylning där

intervjupersonerna beskriver hur deltagarna strävar efter att dölja, och kanske ha en möjlighet att undgå att bli kategoriserad som hemlös och också få ett annat bemötande än om de sett ”hemlösa” ut.

Intervjupersonerna ger en samstämmig bild av att de tror att gemene man har en väldigt stereotyp bild av hur en hemlös person ”ser ut”. Detta utifrån att de själva hade denna bild innan de började arbeta med hemlösa.

”/.../ jag hade fördomar när jag började – jag tänkte, det går ju att se vem som är hemlös”

”/.../ en vanlig bild är nog att det är en smutsig, lite dåligt klädd, kanske påverkad person som syns i det offentliga rummet /.../”

Att behöva be om kläder, be om mat och att inte själv få välja beskrivs i intervjuerna som något som upplevs sänka självkänslan och som är viktigt att hantera på ett icke nedvärderande sätt.

”vi brer mackorna, tänk att inte få välja pålägg helt själv. Det som är lyx för oss att gå och köpa en färdigbredd macka hade förmodligen varit lyx för dem att själv få göra /.../ eller att inte själva få ta ketchup på sin mat /.../ det gör vi åt dem av hygienskäl /.../”

Vidare beskrivs att upplevelsen av att bli kategoriserad utifrån hur man ser ut, inte som den man egentligen ”är”, påverkar individen. En av intervjupersonerna beskriver de som varit hemlösa i många år som att hemlösheten blivit ett sätt att leva – en identitet, medan de som är ”nyhemlösa” inte ser sig själva som hemlösa.

”jag ska ju inte vara här, jag tillhör inte dem där /.../”

Goffman (2011) beskriver olika socialisationsmönster och ett av dem är hur en person har svårare att bygga upp en ny identitet med ett stigma om det kommer senare i livet än om man haft det länge eller född med det. I ovan citat kan detta kopplas till att de som varit hemlösa länge här har införlivat sig med identiteten som hemlös medan de som inte varit hemlösa så länge inte identifierar sig med gruppen hemlösa.

Intervjusvaren visar att personer som besöker den ideella verksamheten uttrycker att det är en fristad att komma till.

”/.../ här kan jag vara mig själv, bli bra bemött och respekterad för den jag är /.../”

Det som syns är ofta det som Goffman (2011) benämner som den sociala identiteten. I kontakten med främlingar visas den sociala identiteten och det är utifrån denna, främlingar tolkar varandra. Då en person blivit stämplad som en mindre värdig människa än andra det vill säga blivit stigmatiserad, tillskrivs denna en skenbar (virtuell) social identitet. Detta innebär att man bara visar vissa delar av sin personlighet och att det är först när man börjar lära känna varandra som bitar av den personliga (faktiska) identiteten kommer fram. Ovan citat kan tolkas som att i den ideella verksamheten kan den hemlöses faktiska sociala identitet få företräde då de ideella krafterna ser till inte enbart de avvikande egenskaperna, utan till alla de andra egenskaper som personen faktiskt har.

Intervjupersonerna beskriver hur de upplever att andra ”gemene man/folk på stan” ser på hemlösa som att det handlar om fördomar och att folk inte förstår att det kan vara vem som helst som är hemlös men att när en person ”ser” hemlös ut misstänkliggörs personen. En av intervjupersonerna tror att folk är rädda för det de inte känner till.

”/.../ tänk att gå in i en affär och personalen förväntar sig att de ska stjäla /.../”

”/.../ folk tittar gärna lite extra om man går tillsammans med eller stannar och pratar med en brukare på stan /.../”

Även här kan Goffmans (2011) tankar kring (begrepp om) skenbar och faktiskt identitet appliceras. Ovan nämnda citat kan användas för att illustrera hur de som är ”normala” utifrån åsynen av personer som ”ser hemlösa” ut tillskriver dem en skenbar identitet utifrån de föreställningar de har om hemlösa och utifrån det har vissa förväntningar utifrån det stigma de bär om att de ska göra något avvikande som att stjäla.

Även inom gruppen hemlösa beskriver en av intervjupersonerna det som att det finns grupperingar/rangordningar. Vissa har högre status även inom gruppen och ingen vill stå längst ner på skalan. Deltagarna nämner personer som har egenskaper som är sämre än de som de själva har. Till exempel är det skillnad i status på grund av vilken sorts drog man använder och det kan vara några som uppträder utåtagerande och stökigt eller som är smutsiga och då ses ha en lägre status av de som inte innehar dessa attribut eller beteenden.

”/.../ vill inte sitta med vissa – vill inte dras med i den negativa bilden /.../”

Goffman (2011) beskriver att stigmatiserade människor söker sig till andra individer med samma stigma för att omringa sig med en krets av likställda, där den avvikande personen kan dra sig tillbaka för att få ett stöd och för att inte känna sig besvärad. I denna krets känner sig

den hemlöse normal, godtagen och den hemlöse får dessutom möjligheten att se sig själva som jämställd med de andra (Goffman, 2011). Ovan citat antyder dock att det även inom gruppen av hemlösa förekommer stigmatisering och att det kan förekomma kamp om acceptans även inom en stigmatiserad grupp.

7. Slutdiskussion

Ett övervägande fokus i medietexternas framställningar av hemlösa och hemlöshet ligger på individnivå. Faktorer som missbruk och psykisk ohälsa ses som orsaker, konsekvenser och vidmakthållande av hemlöshetssituationen. Hemlöshet orsakas av problem och tillkortakommanden hos den hemlöse som person. Konsekvenserna av hemlöshet är även de kopplade till den hemlöse som person där känsla av skam, hjälplöshet och beroende av andra framställs. En förenklad bild av hemlösa och hemlöshet som en sorts ”eländighetshistorier” utan något hopp om någon förbättring av deras situation förmedlas, upprepas och bekräftas som sann.

I motsats till framställningarna i medietexterna förmedlar de ideella krafterna hemlöshet som ett komplext fenomen och de förmedlar ett nära och empatiskt förhållningssätt till hemlösa och deras situation. En mer varierad framställning av hemlöshet och hemlösa förmedlas och betoning på samhällseliga och strukturella orsaker får här större plats än i medietexterna. På så sätt motsäger de ideella krafternas framställningar den ”allmänna bilden” av hur en hemlös person ser ut som till exempel smutsig, sjuk, missbrukare genom att förmedla att den bilden inte alltid stämmer utan det kan vara ”precis vem som helst” som drabbas. Skamkänslor hos de hemlösa beskrivs också här som en konsekvens av situationen den hemlöse befinner sig i. De ideella krafterna förmedlar också ett perspektiv av hemlöshet utifrån där de ser de hemlösa i deras vardag och mer detaljer om den hemlöses liv blir synliga för de ideella krafterna. De uppfattar hur andra människor tittar på de hemlösa, hur de hemlösa mår och känner sig och förmedlar hur de kan sätta sig in i deras situation och lära känna människan bakom ”hemlösheten”. En strävan efter att inte vara ett ”vi” och ”ni”, utan så mycket som möjligt ett ”vi” framkommer. De ideella krafterna framställer den hemlöse som ett subjekt, en människa som bärare av egenskaper och förmågor, lika verklig som du och jag.

Goffman (2011) menar att när man stöter på en okänd person tillskriver man personen vissa egenskaper och fastställer redan vid första anblicken personens sociala identitet. Om personen anses ha någon egenskap som avviker från det ”normala”, kan denne bli utstött och stämplas som ”onormal”. Att stämplas som onormal i något hänseende innebär ett stigma. Innehållet i de medietexter som analyserats i denna studie innehåller genomgående stereotypa beskrivningar av hemlösa och hemlöshet. Missbruk, psykisk ohälsa, utanförskap, maktlöshet, är beskrivningar som förekommer i samtliga texter och på detta sätt kan därför framställningarna i media i denna undersökning sägas medverka till stigmatisering av hemlösa. Detta kan jämföras med Thörn (2004) som menar att stigma kan härledas till de föreställningar medier reproducerar vilket konstituerar en bild av ”dem” och ”vi”. Homogena stereotyper utmärks av endast ett litet antal specifika kännetecken hos den hemlöse. Vidare kan paralleller dras till Schneider (2011) som liksom Thörn (2004) menar att hur media formar den allmänna uppfattningen om hemlösa och på vilket sätt hemlösa framställs i reportagen får konsekvenser för dem som upplever hemlöshet det vill säga att de blir stigmatiserade. I medietexterna lyfts enbart vissa delar av den hemlöses livsframställning fram och genom att enbart beskriva hemlöshet ur ett perspektiv bidrar detta till hemlösa positioneras som avvikande.

Genom det ideella perspektivet förmedlas bilder av hemlösa och hemlöshet som kan ses som motverkande av stigmatisering. De har en möjlighet att sätta sig in i den enskilde hemlöse personens situation och förmedlar en djupare bild av hemlösa och hemlöshet än media gör. Den bild som förmedlas av de ideella krafterna är medmänsklighet och hoppfullhet jämfört med medieartiklarna som istället känns som berättelser om eländighetshistorier utan något slut. Utifrån de ideella krafternas perspektiv förmedlas människan bakom fasaden. Individen ses som ett subjekt. Denna framställning framkommer inte genom medietexterna och genom media finns inte möjligheten att ”lära känna” en individ utan de objektifieras och förblir på något sätt bara en främling som vi kan sätta en etikett på utifrån våra föreställningar. I likhet med Hodgetts et al. (2006) visar denna studie av framställningar av hemlösa och hemlöshet från två olika perspektiv och hur dessa framställningar påverkar stigmatisering av hemlösa och vikten av att hemlösa och hemlöshet framställs ur mer än ett perspektiv. Hemlösa själva visar i Hodgetts et al (2006) undersökning upp en annan bild av hemlösheten än i media, i denna undersökning står de ideella krafterna för den alternativa bilden.

Slutsatsen av detta arbete är, även om det förekommer en del likheter mellan medias och de ideella krafternas framställningar av hemlösa och hemlöshet, att det är en förenklad bild av hemlösa och hemlöshet som förmedlas av media. Begreppet skenbar identitet som Goffman (2011) använder sig av kan ses som en spegling av den bild som media förmedlar då det enbart är en del av en hemlös persons sociala identitet som framställs i media och det är utifrån denna bild som hemlösa i media tolkas och således stigmatiseras. De ideella krafternas framställningar kan i motsats ses som en spegling av de hemlösas (personliga) faktiska identitet då de ideella krafterna visar på en mer ingående och detaljerad bild där möjlighet ges att lära känna och förstå de hemlösa och på så sätt förmedla en mer rättvis bild av hemlöshetsproblematiken. De ideella krafterna framställer hemlösa som handlande subjekt, individer med individuella egenskaper och förmågor.

Under denna undersöknings gång har jag fått en djupare förståelse för hemlöshetens komplexitet. Men också en påminnelse om hur vi människor väldigt lättvindigt kategoriserar varandra och olika fenomen i vårt samhälle. Hur vi ”bestämmer” vad som är bra eller dåligt, normalt eller onormalt och vilka som får vara med inne i gemenskapen eller får stanna utanför och vad detta innebär för en individ eller grupp. Eftersom denna studie är tämligen liten görs inga anspråk på några generella resultat men den visar på riktningar och det finns, som tidigare redovisat, ett antal andra studier som i viss mån bekräftar min studie. Resultaten av denna undersökning kunde kanske blivit ett annat då min förförståelse utifrån mina erfarenheter i mitt yrke inom socialtjänst kan ha påverkat mina tolkningar. En person med annan förförståelse än min egen hade kanske också funnit andra teman i det analyserade materialet och återigen resultatet blivit ett annat. Kritik har riktats mot Goffmans stigmatologi bland annat av Link och Phelan (2001) för dess fokusering mer på den stigmabärande individen än på de sociala strukturer och maktförhållanden som både orsakar stigmat och skapar de begränsningar som stigmabäraren upplever. Även om syftet med min undersökning inte varit att undersöka maktförhållanden har ändå strukturer och processer som skapar och motverkar stigmatisering av hemlösa kunnat förklaras med hjälp av Goffmans teori vilket på så sätt uppfyllt syftet med min undersökning.

En identitet som hemlös och stigmatiserad är intimt förknippat med känslor av skam och förnedring. I denna uppsats har olika strategier som handlar om att dölja ett stigma berörts. Jämförelser mellan hemlösa kvinnor och mäns strategier och om det finns några skillnader mellan könen vad gäller vikten av att dölja sitt stigma och i så fall varför, skulle kunna vara

intressant som vidare forskning. Likaså kan en fortsatt diskussion kring medias framställning av den hemlöse som subjekt eller objekt vara intressant.

8. Källförteckning

Aspelin, J. (1996) Thomas J Scheffs socialpsykologi. En introduktion. *Sociologisk Forskning 1/1996*. <https://sociologiskforskning.se/sf/article/view/18555> (nedladdning 190505).

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra uppl. Malmö: Liber.

Denvall, V., Granlöf, S., Knutagård, M., Nordfeldt, M. och Swärd, H. (2011). *Utvärdering av "hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar"*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Goffman, E. (2011) *Stigma – Den avvikandes roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur.

Hartman, J. (2004) *Vetenskapligt tänkande – Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.

Hodgetts, D., Hodgetts, A. & Radley, A. (2006). Life in the shadow of the media – Imagining street homelessness in London. *European journal of cultural studies*. Vol. 9 (4) s. 497-516. SAGE. <https://doi.org/10.1177/1367549406063166>.

Kommittédirektiv 2018:46. *En tydlig definition av idéburna aktörer i välfärden*. [https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2018/06/dir.-201846/\(Nedladdning 190302\)](https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2018/06/dir.-201846/(Nedladdning%20190302)).

Link, B G. & Phelan, J C. (2001) Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*. 27:363-85. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.363>.

Loseke, D R. (2008). *Thinking about social problems: An introduction to constructionist perspectives*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Malterud, K. (1998). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*: Lund: Studentlitteratur.

Sahlin, I. (2013). Bostadslöshet som politiskt resultat. *Fronesis* s. 53 – 64.

Scheff, T J. (1990). *Microsociology*. Chicago: Chicago University Press.

Scheff, T J & Starrin, B. (2002). *Skam och sociala band – Om social underordning och utdragna konflikter*. I Meuwisse, A & Swärd, H red,: *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.

Schneider, B. (2011). Sourcing homelessness: How journalists use sources to frame homelessness. *Journalism 13(1)* s. 71-86. SAGE. <https://doi.org/10.1177/1464884911421573>.

Sjöberg, K. & Wästerfors, D. (2008). Red. *Uppdrag: Forskning*. Malmö: Liber.

Swärd, H. (1998). *Hemlöshet - Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur.

Swärd, H. (2004). Att förklara hemlöshet. *Socialmedicinsk tidskrift nr 1/2004*.

Swärd, H. (2008). *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur.

Thörn, C. (2004). *Kvinnans plats(er)- bilder av hemlöshet*. Växjö: Egalité.

Socialstyrelsen (2017). *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2001:95. Att motverka hemlöshet - *en sammanhållen strategi för samhället*: slutbetänkande av Kommittén för hemlösa (elektronisk, nedladdning 190301)

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

INTERVJUGUIDE

- Hur ser en ”typisk” **hemlös person ut i vårt samhälle idag** utifrån din uppfattning?
- Vad är din uppfattning om hur de som är hemlösa **ser på sig själva** och sin situation?
- Vilka **orsaker** skulle du säga att hemlösheten har?
- Hur skulle du beskriva möjligheterna (**förmågor**) för en hemlös person att ta sig ur hemlösheten?
- Hur skulle du beskriva hur hemlösa blir **bemötta** i sin vardag av andra, icke hemlösa, och på vilket sätt **påverkar det** dem?

INFORMATIONSBREV TILL INTERVJUPERSONER

Tack för att jag får intervjua dig!

Uppsatsen kommer att bli en offentlig handling, därför kommer alla intervjupersoner att avidentifieras noga.

Intervjuerna kommer att spelas in av den anledningen att jag då kan koncentrera mig på dig som intervjuperson och inte på att anteckna.

Bandinspelningar och intervjuutskrifter kommer att förstöras efter uppsatsens publicering.

Att delta i intervjuerna är frivilligt. Du besvarar de frågor du vill och kan avbryta när som helst.

Varje intervju beräknas ta ca 45 min-1 tim.

Ta gärna kontakt med mig om du undrar något efter intervjun.

Tel:xxxxx Mejl:xxxxxx

Vänliga hälsningar

Ulrika Ekeröth